شریف کنجاہی

جگراتے

شریف کنجاہی

مصنف	شریف کنجاہی
بار اول	فروری ۱۹۶۵
تعداد	ایک ہزار
مطبع	ودسی پرنٹنگ پریس گجرات

پبلشر۔ محمد یوسف ادارہ اشاعت ادب گجرات

فہرست

فضل حسین دے ناں — !

"شریف کنجاہی دیاں نظماں دا ایہہ مجموعہ ایسے ناں نال کجھ سال پہلاں گورمکھی دیاں اکھراں وچ لدھیانے توں شائع ہویا سی۔ اج اسی ادسے نوں اردو اکھراں وچ چھاپ رہے آں تاں جے ایس خطے دے لوک وی پڑھ تک لین، کہ اوہناں دے وطن دا ایہہ شاعر جگرا تے کٹ کٹ کے کی سوچدا رہیا۔"

"اِدارہ"

شفقت تنویر مرزا

شریف کنجاہی دی شاعری

۴۲-۴۳ء دے لاگے اردو وچ نویں نظم نے چنگا زور پھڑ لیا سی ۔ ایہناں دناں وچ جیہڑے نویں پرانے شاعر نویں نظم ول توجہ کیتی ۔ اوہ اک پاسے تے اپنے جذبے دے اظہار وچ ایس لحاظ نال کامیاب رہے پئی اوہناں دی گل اوس زمانے وچ اپنے پڑھن والیاں تک اپڑ جاندی سی تے دوجے اوہ اک نویں راہ کڈھن وچ بڑے کامیاب ہوندے سن ۔ تیجے پاسے اوہناں وچوں بہتے سارے شاعراں دیاں اوہناں دناں دیاں ای نظماں وسے اج وی حوالے دتے جاندے نے ۔ کئی شاعر اج وی اوس زمانے دیاں "کھٹیاں" کھا رہے نیں۔

شریف کنجاہی وی اوسے زبان، اوسے پود، ڈھب تے مزاج دے شاعر سن ۔ مینوں ایہ تے نہیں پتہ پئی اوداں ہم عصراں وچ اوہ کنے جانے پچھانے سن ۔ پر میرا جی دی مرتب کیتی ہوئی کتاب "اس نظم میں" وچ شریف ہوراں دی نظم "پسپائی" دا ذکر جس طرحاں ہویا اے سنے اوس نظم دیاں اپنیاں جیہڑیاں خوبیاں سن اوہ ہے نیں ۔ اوہناں توں اندازہ ہوندا اسے پئی جے اوہ اردو وچ ای لکھدے رہندے تے شید اج اوہناں دا ادبی "ہلاگلا"

زیادہ ہوندا۔ میرا خیال اے ایہدا احساس اوہناں نوں اوہدوں وی ہووے گا تے اج وی۔
تے ایتھوں ای ایہہ خیال پنگردا اے پئی اوہ ایس اچی ٹیکری توں تھلے کیوں اتر آئے جدکہ اکثر
انسان اچی جگہ توں ہور وی اچی جگہ ول جان لئی زور ماردا اے۔ ایس سوال دے
جواب نال ای ایس اک ہور سوال دا جواب وی ملدا اے پئی شریف کنجاہی ہوراں
توں وکھ ہور کئی اردو شاعراں نے پنجابی وچ شعر کیوں کہنے شروع کیتے۔

وقت دے لحاظ نال ایس سوال دا جواب ۱۴ اگست ۱۹۴۷ اے تے تھاں
دے لحاظ نال کوہ ہمالیہ توں راس کماری تک پھیلی ہوئی دھرتی وچوں پنجاں پانیاں دی زمین
اے۔ جدوں بے انت لذت ہووے یا جان لین والا خطرہ ہووے اوس ویلے دنیا
بھر دے انساناں دے موہوں اکو جیہاں آوازاں نکلدیاں نیں۔ لذت یا دکھ دی لیسے
یا ایس دے قریب دی صورت دے ویلے پیدا ہویاں آوازاں اوہ زبان بندیاں نیں
جیہڑی ساڈی رات دن دی زندگی وچ بولی ورتی جاندی اے۔ ۱۹۴۷ دا انقلاب ساڈیاں
خواہشاں مطابق اک ملک دی دولت دے دو حصے ادھو ادھ کر دتے گئے سن۔ ایہناں
وچ اک بنگال سی تے اک پنجاب۔ دوہاں پنجاباں وچ جو کجھ ہویا کسے ہور صوبے تے
نہیں سی ہویا۔ ایس رتو رت کیفیت نوں زبان دی صرف پنجاں دریاواں وچ بولی تے
سمجھی جان والی مل سکدی سی۔ جس جس تے جو کجھ بیتی تسیں پچھلے پندراں سالاں دے
پاکستانی تے ہندوستانی ادب وچ ویکھ سکدے او۔ ایہو ہڈ ورتی تے پنجاب ورتی
امرتا پریتم دی کتھا بنی تے مڑ احمد راہی۔ شریف کنجاہی تے دوجیاں نے ایس سانجھی پیڑ نوں

کلیجے نال لا کے وَین کیتے تے ڈھاہ مارے۔

ایہ وَین تے ڈھاہ شریف ہوراں دی پنجابی شاعری دا مڈھ بنے۔ ایس موضوع تے اوہناں دیاں نظماں وچ امرتا پریتم تے احمد راہی دالی ہڈ ورتی نظر نہیں آوندی پر ایتھوں ای اوس ادبی روایت، سوچ تے دھرتی نوں اپناون دا آغاز شریف ہوراں دی شاعری وچ ہندا اے۔ جیہڑی وارث شاہ تے بلھے دی جان سی تے جیہڑی امانت دے طور تے اج ساتوں ملی اے۔ (ہم ہوسے واقعہ (میں تقسیم دی گل نہیں کر رہیا۔ دوہاں پنجاباں وچ وگن والی "لہو دی بھری جھناں" دا ذکر کر رہیا ہاں) نوں شریف نے انساناں دی سانجھ تے انساناں دی "نویں دھرم" بارے سوچنا شروع کیتا:۔

سوچناں واں دنیا نوں کی وگ گئی اے
اکو جیہی ہر پاسے اگ لگ گئی اے
لٹیاں نے واہڈیاں نے جنگ نے فساد نے
بھیڑیاں پٹیاں شے سبق ہوئے یاد نے

تے :۔ مذہباں دی اگ وچ مذہباں نوں ساڑنا

تے :۔ تیریاں دا ستر نہ ماواں دا ای بھرم اے
وکھری ای کڈھ لئی بندیاں نے دھرم اے
اکو جیہی سبھناں نیں گھول پی لئی اے
سوچناواں دنیا نوں کی وگ گئی اے

تے ایس سوچ دا روپ "پھل کیوں کنڈے ہوئے" تے اگے پار وسیندے سجن دے

ناں" تے "اک خط" سرنانویں دیاں نظماں وچ موجود اے - ۱۹۶۴ نے واہگیوں ایدھر

تے واہگیوں اودھر وسن والیاں نوں اک واری فیر بنیادی سوالاں تے سوچن تے اوہناں

دے جواب لوڑن تے مجبور کر دتا سی - شریف ہوراں دیاں ایس زمانے دیاں نظماں

وچ ایہہ سوچ مڑ مڑ کے آئی اے تے اپنے نال اپنی دھرتی تے اپنے وسنیکاں نوں کئی ڈولاں

دی صورت وچ رکھ کے وکھان لگی - ایہہ سوچ ہڈ ورتی گھٹ اے تے اپنے توں باہر

اکھاں نال نظر آون تے ہتھاں نال چھو ہون والیاں چیزاں، انساناں تے اوہناں دیاں

مسئلیاں نال زیادہ تعلق رکھدی اے - شید "ایہناں چیزاں" دے اپنی ذات تے

اپنے اندر رکھے ہوئے دکھ توں وکھ ہون دی وجہ کر کے ایہناں شعراں وچ اوناں

اٹھ ڈوہنگ تے کشش نہیں جناں اوہناں دیاں دوسریاں نظماں وچ اے - جیہڑیاں

اوہناں دے اپنے دکھ تے اپنے سچے جذبات دا اظہار نیں -

سوچ دی چھل وچوں نکلیاں ہویاں نظماں "بول جوان" "ڈوہنگے وہن" "گاما

میٹھی"، "لہو لہو لہور اے"، "امن لئی"، "پینڈے"، "گوریا"، "مولا خیر گذارے"،

"الجزائر"، وغیرہ نیں - ایہناں نظماں وچ کی، کیوں، کس طرحاں تے کتھے قسم دے

سوال نیں تے اوہناں دے کوڑے - مثلاً "مولا خیر گذارے" وچ

جنگاں مڑ چھڑیاں کہ چھڑیاں

توپاں مڑ بھڑیاں کہ بھڑیاں

دور کِتے گجدے نے جھیڑے

آ وسدے جد دیہڑے ...

کی ہووے گا ؟ کی کراں گے ؟ کی بنے گا ؟ کدھر جاں گے ؟

یا :- دکھاں درداں ماری دنیا دل جد جھاتی پاناں

سوچاں لے ڈوہنگے ویہناں وچ رڑھدا گوطے کھاناں

سکھ دے پینے لے کے جاں اکھ اگھڑے تاں روناں

اکلو بنجے بہ بہ سوچاں کد پرتن گیاں زناں

(ڈوہنگے وہین)

شریف ہوراں دے لہجے دی ایہہ کمزوری سمجھ لو یا خوبی پئی اوہ ایہناں سوالاں تے مسئلیاں

نوں اک شریف آدمی وانگوں چپ تے لیندے نے پر اک جوش جذبے، کوڑ تے اندر دے

ساڑ نال دوسریاں دے سامنے نہیں لیاندے ۔ہابیل تے قابیل وچ پہلا قتل کیوں ہویا

سی؟ ایہ اوہ پہلا سوال اے جیہڑا ذہن وچ آوے تے دکھ دی ہنیری جھل پیندی اے تے

جس ویلے کوئی شاعر ایس سوال نوں اپنی زبان اتے لیاوے تاں ضروری اے پئی ایہ ہنیری

سنن یا پڑھن والیاں نوں اپنے نال اڈا کے لے جاوے ۔اک واری اوہناں دی سُرت

بھلا دیوے ۔ زر، زمین، اونچ نیچ تے وڈے نکے ہون دے مسئلے تے ایہدے

نال ای "سبھناں دا آدم تے حوا جایا" ہون دا تصور ۔ یعنی سماجی نا انصافیاں اج

ہر زبان دی شاعری دا موضوع نیں ۔ پر ایس موضوع نوں نبھاون تے طور اطوار تے

رنگ روپ بدل گئے نیں۔ شریف صاحب نے ایہ سوال اپنی سوچ تے اپنے شعر دا موضوع بنائے نیں تے اپنی دھرتی دی مٹی وچوں ایہناں سوالاں نوں پیدا کیتا اے۔ میرا مطلب اے پئی اوہناں اپنے ارد گرد سماجی نا انصافیاں نوں ویکھ کے ایہ نظماں لکھیاں نے۔ پر ایہناں وچوں کئی نظماں ہلکیاں رہ گیاں نیں۔ جس زمانے وچ ایہ نظماں لکھیاں گیاں سن اوہناں دناں وچ ویہہ کے رسپتے تے موتی گڈھلیاں دی بجائے جے کوئی ریت تے چکڑ دی گڈھ لیاندا سی تد وی بڑی "واہ وا" ہوندی سی۔ شریف کول تے فیر وی بجلی وانگوں لشکدے تے تلوار وانگوں تیز مصرعے تے خیال ہین سنے۔

حضرت عیسیٰؑ نے آکھیا سی

"میں روح نال وی دعا منگاں گا تے عقل نال وی دعا منگاں گا۔ روح نال وی گاواں گا تے عقل نال وی گاواں گا۔ نہیں تے جے توں روح نال ای حمد کریں گا تے ناواقف بندہ تیری شکر گزاری اتے آمین کس طراں آکھے گا؟" (کرنتھیون ۱۵ - ۱۷)

شریف ہوراں عقل دے تے سوچ نال جد روح نوں وی رلا لیا تے فیر اوہناں دیاں نظماں دا رنگ روپ ہور ہوندا گیا۔ فیر اوہ پنڈ تے شہر دی منڈھلی لڑائی تے اک اینویں جیہی نگہ پا کے نظم نہیں کہندے بلکہ اٹل حقیقتاں، دھروں لکھے لیکھاں تے بندے دیاں ازلی مجبوریاں نوں موضوع بنا کے پنجابی دی ادبی روایت نوں ساہمنے رکھ کے سوچ تے جذبے دے توازن نال نظم لکھدے نیں۔

مٹی دھوڑی کھے جگ بھرے
کئے وگ سیالاں دے چھیڑے

جدوں بخت نہ ہون چنگیرے

راہ نیلیاں جانڈیاں بھل وے

بکتے بخت نہ وکدے مل وے

یا:- ایہ چھانواں سدا نہ رہنیاں

رہے سدا اوس دا ناں

اسیں رب سبب گوریئے

آ نکلے ایس گراں

کس پچھے پا کے بیٹھنا

ایہ دنیا اک سراں

تیرے جوبن وانگر گوریئے

اسیں کل مسافراں

گوری نالی اینہاں سدھانتے صاف خطاب شریف ہوراں دی شاعری وچ نہیں ملدا۔ اوہناں دے گیتاں تے نظماں وچ عشق دا اک پرچھانواں تے ضرور اے کدے کدے ایہ پرچھانواں بڑا سنگھناں تے گوہڑا وی ہو جاندا اے پر بنیادی طور تے اوہناں دا عشق سماج توں منظور ہویا ہویا عشق لگدا اے۔ اوہناں دی محبوب وراگ یا وصال دوہاں صورتاں وچ اپنے "خاوند" نوں خطاب کردی نظر آوندی اے۔ ایتھے انج لگدا اے پئی شریف ہوراں نے ایس سلسلے وچ سماج دیاں مقرر کیتیاں ہوئیاں اخلاقی حداں نوں قبول کر لیا اے نہیں تاں اوہ بال ناتھ دے

پہلے میاں رانجھے بارے انج کیوں آکھدے :-

اوہ گھر دیاں کڑیاں کڈھاں اوتھے ای سنہہ ماراں

رناں دے بچے اک اک کر کے سرتوں پیراں تائیں

وار وواری چکے لے لے کر اں میں صفت ثنائیں

تاں تے مینوں چنگا جانو میریاں داراں گاؤ!

"تاں ہیا" "کون ایہ کھکھر چھیڑے" "کونت میرا گھر آیا" "میاں سیالی راتاں" تے "اڈیک" اوہ نظماں نیں جنہاں وچ اک ویاہی دی زنانی لام تے گئے دے وچھوڑے دا حال سناندی اے تے خاوند دا انتظار کردی اے - ایہ کوئی الزام والی گل نہیں - ایہ نظماں اپنی تھاں بڑیاں سوہنیاں نظماں نیں - ایہناں دے حوالے توں ایہ مقصود سی پئی شریف ہوراں دا عشق سماج دیاں حداں دے وچ رہ کے ای نظم بن سکدا اے - ایہناں نظماں وچ اک اپنا دکھ تے وکھ گیتاں ورگا مزا اے تے ایس جذبے دے اظہار دا مقصد پورا ہو جاندا اے۔

آنڈھناں گواہنڈناں تے سبھاں نوں شنگار کے

سوندیاں نے روز گل وکڑی مار کے

ساڈے ہیٹھ کدوں تائیں منجیاں الاہنیاں

پیاں پیاں ہون پیاں

واج دیاں ریشمی رضائیاں وی پرانیاں

اہدگرد دے لوکاں، رشتہ داراں تے دوستاں دے وجہ خیالی تے گلاں نال وی

انسان زندگی دا شعور آپ حاصل کردا اے تے دوجیاں نوں دیندا اے، پنجابی زبان ایس پاروں بڑی کمال شے اے پئی نکیاں نکیاں چیزاں تے نکے نکے لوکاں دے ذکر نال ایہدے وچ دل کھچویں شعر بن جاندے نے۔ تے فیر ایہ شعر اوہ فرض پورا کردے نے جنہوں مہذب زباناں والے "شاعری دی سماجی مقصدیت" دا ناں دیندے نیں۔ شریف ہوراں دیاں نظماں " دیہہ توں کنجاہ دا ایں"۔ "ہور نہ دسے چن ہیرا"۔ "کی دساں"۔ "تے کھیڈنے" ایسے قسم دیاں چیزاں نیں۔ دے وچ اک ہوا اپنی دھی نوں آون والے انجانے زمانے دے بے انت دکھ نوں اج دے بھولپنے نال ملا کے پیش کردا اے۔

کھیڈدے میریے بھولیے دھیے کھیڈنے گڈیاں نال
اپنیاں مندان اڑیاں منوا لے چار دہاڑے
تیرا راہ مل بیٹھے ہوئے نے کنے وخت پواڑے
کئے دکھ جنجال
کھیڈ لے کھیڈ لے چھیتی چھیتی کھیڈنے گڈیاں نال
کوئی کسے دی سندا ناہیں۔ ایتھے کوک رواں
اینے راجے دی نگری انج ہر کوئی کتوال
دیہہ دے ایہ چار دہاڑے کھیڈ لے گڈیاں نال

ایس نظم وچ مینوں اوہ روایت اوہ دھرتی تے اوہ سوچ نظر آوندی اے جدھا میں شروع وچ ذکر کیتا سی تے شریف ہوراں دی جند جان ایہو چیزاں نیں۔ تے ایتھے ای مینوں اوہ

"گھتوال" وی نظر آؤندے نے جیہڑے نکی جنی کُڑی نوں گڈیاں نہیں کھیڈن دیندے۔ جیہڑے سینے تے تمغے لائی لوکاں ساہمنے آؤندے نہیں تے "ادبی پنجابی" نال اپنا پیار جتاندے نیں۔ پر جنہاں نوں اپنی خبر نہیں۔ ہیں اوہناں وچوں اک ساہتی دسترلیف کنجاہی) نے جد اپنی زبان وچ شاعری لکھنی تے اوہنوں اپنی کتاب چھپاؤن لئی اپنے ملک وچ کوئی اجیہا "پنجابی پیارا" نظر نہ آیا جیہڑا اوہنوں چھاپ دا۔ ایس گھر دی دولت نوں سانبھ کے رکھدا تے اج تے کل دیاں نسلاں واسطے خرچ کردا۔

شاید ایہ گل کرن دا ایہ موقع نہیں ہووے گا۔ پر جد کر میتوں شریف ہوراں دی گورمکھی وچ لدھیانیوں چھپی ہوئی کتاب پڑھنی پئی تے میتوں شریف صاحب دی گڈیاں کھیڈن والی دھی دا خیال آیا جیہڑی اپنے بارے لکھی ہوئی نظم نوں ایس واسطے نہیں پڑھ سکدی ہیں اوہدے ملک وچ اوہدی زبان دی بڑی قدر ہوندی اے۔

(پنجابی گروپ لاہور وچ پڑھیا گیا)

"وَن دا بُوٹا"

مَیں وَن دا سنگھنا بوٹا

ٹھنڈیاں میریاں چھانواں

مٹھیاں میریاں پیلوں

وے توں راہیا جاندیا

بُھلکھن بھانیاں ماندیا

آجا جھٹ گھسا لے

میریاں پیلوں کھا لے

میری چھانویں بہہ لے

میں وَن دا سنگھنا بوٹا

ٹھنڈیاں میریاں چھانواں

کی ہویا پندھ سارا اگّے

کی ہویا دِن سر توں ڈھلیا

جیون پینڈا ڈُوہنگا، نیا

پر اِنج ڈُھپے سڑیاں

دُھدل پھکیاں

کُجھ نہیں بندا

اوہو جھٹ سہانے

جیہڑے چھانواں ہیٹھ وِہانے

ایہ چھانواں دی چار دہاڑے

چار دہاڑے جوبن

مڑ پتراں نے جھڑ ناں

اج آکے بہ ئے تھلّے

میں وَن دا بوٹا سنگھنا

ٹھنڈیاں میریاں چھانواں !!

"نہ بیبا"

کی ہُن فیر پریتاں پائیے؟

فیر آساں نوں پانی لائیے؟

فیر آپے وچ رَل مِل جائیے؟

نہ بیبا ہن میں نہیں اینے جوگی

ہن نہیں اہناں ڈونگیاں پنڈیاں دے وچ وڑنے جوگی

ہُن نہیں اہناں بلدیاں اگاں دے وچ سڑنے جوگی

ہُن نہیں اینی مورکھ

اپنی لگھاں دی گُلی نوں آپ چواتی لاوا ں

پٹھلیاں گلاں کاہنوں چھیڑیں
کھینوں وچوں بیراں کھلن
تیریاں کیتیاں یاد نے مینوں
بھلدیاں بھلدیاں بھُلن
جد ہن دلوں مکائی اڑیا
کی مڑ کرنی سُننی !
بُھلّا راہ ہن کاہنوں پُچھے
پنڈ نہیں جد جانا
جھٹ نوں بھاوے جے سُٹنا ہووے
پہلاں کاہنوں چانا
نہ بیبا ہن میں نہیں اپنے جوگی !!

کون ایہہ گھکھر چھیڑے

کاہنوں راہ جاندی نوں تکیں

کاہنوں آساں لائیں

گلیاں پیا گھسائیں

پھیرے پا پا تھکیں

توں سوہنا

توں کرماں بھاگاں والا

توں اُچیاں جاگاں والا

چھنوں ودھ کے روپ تیرے تے میں جاناں میں ہناں

چرخے کتدیاں کردیاں گلاں تیریاں رناں

دل تے میرا اوہی کردا اے تینوں ای پئی تکاں

نہ تھکاں نہ اکاّں

پر اڑیا ایس دنیا دے وچ پیار کمانا اوکھا

چھپ چھپ ملنا

مل مل چھپنا

تکنا تے نہ تکنا

گل کردیاں وی جھکنا

سڑدیاں رہنا کڑھدیاں رہنا مونہوں بول نہ سکنا

کون ایہہ گل سیاپے پائے

ہاسے کھیڈ دے روگ لوائے

کون ایہہ پٹنے آپ سہیڑے

کون ایہہ کھکھر چھیڑے !!

"ترنجن وچ"

ترنجن وچ چرخہ ڈاہ کے

ماہیا وے ماہیا

ہن کڑیاں کردیاں گلاں
مینوں سبھے کردیاں ٹوکاں
میں کگن اُنہاں نوں روکاں

اوہ گجیاں رمزاں مارن
گھڑیاں نوں ڈوبن تارن

سوہنی دے قصے چھیڑن

سسی دیاں گاون جھوکاں

میں گِگن انہاں نوں روکاں

سجنا وے سجنا

لگیاں نوں اوکھا کجنا

اک دن سی گھا گئے بھجنا

میں کِس کِس توں منہ موڑاں

کس کس نال ملنا چھوڑاں

مینوں جگ دے مہنے چناں

ترنجن وچ چرخہ ڈاہ کے

ہن گلاں کر دیاں رناں!!

"ڈُوہنگے وَہن"

دُکھاں درداں ماری دنیا دل جد جھاتی پاناں

سوچاں دے ڈوہنگے وہناں دے وچ ڈبناں گوتے کھاناں

اچی داخ دکھاں دا دارو تک تک کے للچاواں

تھوڑی کوڑی وی آکھ نہ سکاں کیہڑے پاسے جاواں

حیلے چارے کردیاں وی کج بنیدا نہ پڑ پلّے

نہ کردیاں وی گل نہ بندی روگ نہ جاندے جھلے

چھتھا پَے مہاراں ہتھوں سٹ سٹ گے بَہ جاناں
دکھاں دَرداں ماری دنیا وِل جد جھاتی پاناں
رِشی مُنی اوتار پیغمبر لکھاں ہور سیانے
ودھ توں ودھ سجیلے
دنیا اُتے آئے
ایس جیون دے کسے نہ روگ گوائے
اوہو اقوماں اوہو ابندے
لوبھ ہنکاراں پٹے
موہ مایا دے پھٹے
گلے کتھے اج دی اوہو ڈانگو ڈانگی ہونا
سُنج دے سفنے لَے لَے جاں اکھ اُگھڑے تاں رونا

اِکل وانجے بہ بہ سوچاں کدپرتن گیاں رُتاں

اجے تے چار چوفیرے تکاں اوہو لُٹ گھڑتاں

اوہوا بگلے بھگتاں دا، ندیاں تے ڈیرا لاناں

اوہوا بھولیاں مچھیاں دا بھوں بھوں کے دھوکھا کھانا

دکھاں درداں ماری دنیا دل جد جھاتی پاناں

سوچاں دے ڈونگھے وہناں دے وچ

ڈُبناں گوتے کھاناں

"مولا خیر گذارے"

جنگاں مڑ چھڑیاں کہ چھڑیاں
قوماں مڑ بھڑیاں کہ بھڑیاں
دور رہتے گجدے نے جھیڑے
آ وسّے جد ویہڑے

کی ہووے دا
کی بنے دا

کی کراں گے

کدھر جانہ گے

گھل مل آئے چار چوفیرے بدل جدوں سواہرے

مولا خیر گذارے

دل آکھے ایہہ وسدی دنیا

ہسدیاں رسدیاں انساناں دیاں نسلاں

سوہنے سوہنے کھڑے جیہے مکھڑے پیارے پیارے

رب جنہاں نوں سب توں چنگا سب توں سوہنا آپے آکھ پکارے

کی ایہہ آپو وچ اہی لڑ کے مر جاون گے سارے؟

مولا خیر گذارے

دل آکھے ایہ نسریاں کرکاں

پکیاں ہویاں فصلاں

تیویاں جنہاں کولوں

منگن روپ اُدھارے

مڑ ساوُنی دیاں کٹکاں

سروں سروں وی اچّے ہانڈے

لچک لچک کے سروآں نوں شرماندے

آسے پاسے لگیاں ہویاں گِٹھ گِٹھ ناوں لمیاں چھلیاں

ڈھاکے لاکے بال ایانے ہون جویں مٹیاراں کھلیاں

کی ایہناں تے اساناں توں وسن گے انگیارے؟

مولا خیر گذارے

میں سوچاں ایہناں دے وچوں دانہ نہیں اوہناں جوگا

بھناں

جیٹھ ہاڑ دیاں دھپاں

پوہ مانگھ دے پالے

اپنے سر تے جالے

رتاں مڑھکے بن بن چوئیاں

مڑھکے نہراں بن بن وگے

تاں ایہہ فصلاں ہوئیاں

تاں ایہہ بوٹے لگے

اج ایہناں دا اک اک سٹہ اک اک تیلا

سپاں دیاں جیبھاں بن بن آوے

شوک شوک کے پیا ڈرادے

بیں سوچاں ایہناں وا سانوں کی ریج کی چا

کی ایہناں دا ناتا

ایہہ ساڈے کس کا رے

مڑ وی خبرے کیہڑی گلّے لگن پئے پیارے

جیون جوگے دیس دے متر سُئے وی نظارے

تے میریاں ہوٹھاں چوں نکلن لفظ ایہ آپ مہارے

شالا وہ رہن ایہناں توں بجلی دے لشکارے

کونت میرا گھر آیا

میں چائیں چائیں دھوآں پشپاکاں اپنے کونت دیاں

پھلک پھلک کے

ٹھبک ٹھبک کے

ست کم چھڈ کے دھوآں پشپاکاں اپنے کونت دیاں

بھلکے اوہ ایہہ کپڑے پا کے

بودے واہ کے

مینوں ہس ہس دسے گا

آساں دی نگری پیلی تے خوشیاں دا ابدل وسے گا

میں جم جم پئی بلہاراں دی

وچھوڑے وچ جندڑی واراں دی

میں چائیں چائیں دھوآں پشاکاں اپنے کونت دیاں

اوہ چونہہ دناں دی چھٹی لے کے رب رب کیتا آیا اے

میں چٹھیاں لکھ لکھ تھکی ساں

میں اوسیاں پا پا اکی ساں

جندڑی اہدی ہٹڑی رہندی سی

ایہہ گلی وہ دھن پیندی سی

اک سوہڑ دلے وچ رہندی سی

لاماں دیاں گلاں سن سن کے دل کھوہ وچ پیے جاندا سی

ہن رب رب کیتا چھٹی لے کے کونت میرا گھر آیا اے

میں چائیں چائیں دھوآں پشاکاں اپنے کونت دیاں

"میرے بول اوّلے"

اج میں بھیڑا اج میں جھوٹھا میرے بول اوّلے

چنگ تہاڈی ہٹی وِکدا سچ تہاڈے پلّے

اج وی جے میں اکھ مٹکّے دے ای گیت سناواں

بال ناتھ دے چیلے والی تھاں تھاں نادّ وجاواں

قصیاں دے وچ رانجھا بن بن جیں گھر وقت گزاراں

اوسے گھر دیاں کڑیاں کڈھاں اوتھے ای سنھ ماراں

رناں دی جے اک اک کر کے سر توں ہیراں تائیں

وار و واری چھکے لے لے کراں میں صفت ثنائیں

تاں تسے مینوں چنگیاں جانو میریاں وار ای گاؤ

میرے اک اک مصرے اتے ہزاراں پیئے وگاڑ

جے میں آکھاں ایں تسیں ہاں اک آدم دے جائے

کیوں مڑ اک وگاراں کٹے تے اک وہلیاں کھائے

جے میں آکھاں دنیا اتے بے گھر کوئی نہ ہووے

جے میں آکھاں بڈھے ویلے ٹوکری کوئی نہ ڈھووے

جے میں آکھاں مِسّا لُوناں سارے رل کے کھائیے

اک دوجے دیاں بانہواں بنیئے نالے بھار ونڈائیے

جے میں آکھاں جھگڑیاں والیاں سڑیاں مسلاں پھٹیئے

مار مکاؤ وگاں دے وچ نہ ہفیئے نہ کھپیئے

تاں میں بھیڑا تاں میں جھوٹھا میرے بول اُلّے

چنگ تہاڈی ہٹی وِکدا، سچ تہاڈے پلّے

ریہٹ

صحت نال جہان دے کم چلدے صحت باہجھ نہ کجھ وی کار ہووے
اے پر اوسدی صحت کی رہ سکدی جیہڑا اکھڑوں وی اوازار ہووے
دن چڑھے تے نوکری ڈھون لگے شامی جھلڑے واروادار ہووے
آوے گھر تے کھان نوں کی لبھے ادھی روڈی تے نال اچار ہووے

ایہناں پیپیاں نال ایہہ آپ سوچو

فیلسوفیاں کرے کہ ڈنگ ٹورے

اخنی قورمے اوہدے نصیب کتھے

اپنی رَت پیوے، اپنے ہڈ کھورے

تسیں وِچ کتاباں ہزار لکھو "لوکو دودھ پیو لوکو پھل کھاؤ"

ہفتہ صحت مناں نوں لیڈر ہوتے لکھ وار وہائیاں پئے پاؤ

ڈاہ منہ وڑیں دیاں گھنگلاں نال کالے ورقیاں تے ورقے کری جاؤ

بھکھ بھانگڑے پاؤندی کیوں جگ تے سوچو کدے نہ ایس تے چھت لاؤ

مناں ہوو ے جے نیند حرام اپنی

ایس گل دے مول نہ جاؤ نیڑے

رانجھے راہن دیو مجھیں چارنے نوں

ہیراں لے جاؤ ڈولیاں پا کھیڑے

پر ایہ سمجھ لو کدے جہان اتے لڈیاں چڑھ کے نہیں اسمان رہیاں

لیکے پوری چھڈی وڈورمڑوی اساں تکیاں نے تھلے آن پیاں

ٹنڈاں کھوہ دیاں والا معاملہ اے بھریاں جاندے او کدوں تیک رہیاں

مکدی گل جے ہن نہیں جھن جھگڑے بڑا چر جبیاں بڑا چر سہیاں

کدوں تیک سوار د سوار چلسی

اوہ ڈک ہیٹھلی اتے وی آوندی ایں

اساں مدتاں دے ہوڑے دیندیاں نے

رمیسٹ لے کے کھیڈ مکاوندی ایں

"لمیاں سیالی راتاں"

لمیاں سیالی راتاں کٹیاں نہ جاندیاں

شوکدیاں

شاں شاں کرکے ڈراندیاں

بیٹھی بیٹھی اپنے ای نال دکھ پئی پھولاں

صبر دے کٹورے بھراں

بھر بھر پئی ڈوہلاں

چندریاں سوچاں دیاں گنڈھاں نہ بنھ کھولاں

کراں میں ہزار چارے

کسے طراں پینڈے ایہہ ویلیاں والے مک جان

پِچھتا دے کھوبے کدے سک جان

کدے ڈاہواں چرخا اڈیراں کدے چھلیاں

ڈولی ہوئی جندڑی نوں ہون نہ تسلیاں

اونسیاں ییں پاندی تھکی

کانواں نوں اڈاندی تھکی

چٹھیاں دے وچ سارا حال سناندی تھکی

خطاں وچ کدے دل پاکے جے گھلے جاندے

آپے ویکھ لیندا دل میرے باب جو وچھوڑے کیتی

جو جو میرے نال بیتی

ایڈا دل پکا کیتا کیہڑی گلے ہانیاں

اساں ایہ جدایاں کد ول تیکن ہنڈانیاں

آنڈناں گوانڈناں نے سیجاں نوں سنگار کے
سونڈیاں نے روز گلوکڑیاں مار کے
ساڈے ہیٹھ کدوں تائیں منجیاں الانیاں

پیاں بیاں ہون پیاں
داج دیاں ریشمی رضائیاں وی پرانیاں
موڑ چا مہاراں ہن ہور نہ تسیہے دیہ
ایہو جیہاں کھٹیاں دے سر سے وچ پئی کھیہ
اسیں بھکھے چنگے بیبا رجنے دی لوڑ نہیں
ایتھے وی رب اوہو ساڈا نوں رزقے دی تھوڑ نہیں
گڈیاں نہ جاندیاں نے لمیاں سیالی راتاں
دساں کی جو ہوندیاں نے دل نال وارداتاں !!

"اُڈیک"

اج تک مینوں یاد ہے تیرا ملنا چاندی واری

اکھ وچ سکاں دل وچ سکاں لوں لوں وچ سکاں

لالا بلیاں دے نال بلیاں ہکاں دے نال ہکاں

لام تے تیرے چاندی ارگی چلے ونڈیاں سن چھکاں

دوہ دلاں وسے جذبے دی اوہ سوہنڑا اوہ آپ مہاری

اج تک مینوں یاد ہے تیرا ملنا چاندی واری

ڈوہنگے ساہ نے لے گئے تے اکھیاں وچ اکھیاں پانا

اکھیاں وچ اکھیاں پا پا کے تاہنگاں نوں ہور جگانا

کسے خیالوں کمب کے میرا پلکاں نوں جھمکانا

نکے نکے ہٹکورے بھر بھر دسنی بے قراری

اج تک مینوں یاد ہے تیرا ملنا چاندی واری

گل لگ کے دیا ہونا رہ کے گل لگنا

دل دیاں دل وچ رہیاں دامڑ ہنجو بن بن وگنا

آپے وچ تسلیاں دے دے مینوں ہور وی ٹھگنا

رب حوالے اک دوجے نوں کرنا واری واری

اج تک مینوں یاد ہے تیرا ملنا جاندی واری

سنیاں مک گئے ہن پینڈے سنیاں ٹٹ گیاں ہن لاماں

آماہی چھب آ، میں منیاں ہویاں کئی سلاماں

نین پکائے تیرا راہ تک کے اساں غلاماں

آ ہن بوہڑ کتوں میں اگے ڈھٹی بہت لچاری

آماہی ہن بھاری لگدی اوہ برہ دی کھاری

جیہڑی رکھ گیا سیں میرے سر تے جاندی واری

"کھیڈاں"

کھیڈاں میرے بھولے ویرے

کھیڈے گڈیاں نال

اپنیاں ضداں اڑیاں وی منوائے چار دہاڑے

تیرا راہ مل بیٹھے ہوئے نے کنّیں وخت پواڑے

کِنّے دکھ جنجال

کھیڈاں کھیڈے چھیتی چھیتی کھیڈے گڈیاں نال

وگدیاں نے اس جُوہ وچ دِھیے تلیاں تتیاں لوآں

ئینوں ڈرا سے تیریاں ہاسیاں جھبدے ای جھوں جاناں

اکھ اگیڑ نوں پہلاں تیریاں سدھراں نے سوں جاناں

ککھر دانگوں جھڑ کے تینوں دِنتاں کھوہ کھوہ کھاناں

اک دو ہون تے دساں تجھاں کیہڑی کیہڑی بھولاں

کوئی کسے دی سُندا نہیں ایتھے کوک رواں

اُنھے رلبے دی نگری انج ہر کوئی گنواں

وہک تے ایہہ چار دہاڑے کھیڈ لے گڈیاں ناں

عورت ذات — ایہہ جیون ہنیڈا

تھاں تھاں ٹبے ٹوئے

تھاں تھاں کنڈے بیجے ہوئے

تیری بے فکری دے لیڑے ہوسن لیراں لیراں

پر اوہ ویلا جد آؤنا ایں آ جانا ایں

اج کیوں چنتا کریئے

اَج کیوں ہو کے بھریئے

غور اے اوس ویلے نوں ساڈیاں پرتن چا تقدیراں

بدلن جیون چالے

اس کر کے

توں لمیاں سوچاں لانبھے دھر کے

کھیڈ لے میرے بھولے دھیئے

کھیڈ لے گڈیاں نال

"سوچناں"

سوچناں واں دنیا نوں کہی وگ گئی اے
اکو جیہی ہرپاسے اگ لگ گئی اے
لوٹیاں نے واہڈیاں نے دنگے نے فساد نے
بھیڑیاں پٹیاں دے سبق ہوئے یاد نے

بُڈھیاں نوں مارنا

بچیاں نوں نیزے اتے چاہڑنا

بھوے بھا جاندیاں دا

چھریاں دے نال ڈھڈ پاڑنا

کُلیاں نوں پُھوک کے تے وسدے اجاڑنا

مذہباں دی اگ وچ مذہباں نوں ساڑنا

سوچیاں آں ہر کوئی دھیاں بھیناں والا اے

دھیاں بھیناں دا ای ہر پاسے مونہہ کالا اے

میری اے کہ تیری اے دھی مڑ دھی اے

دھیاں وچ دسو خاں نکھیڑ بھلا کی اے

دھیاں دے سپے لنگ لہن کہی جھل پئی اے

سوچناں آں دنیا توں کہی وگ گئی اے

ہانیاں دا اددر ولے نہ وڈیاں دی شرم اے

نڈھیاں تے مہر اسے نہ نڈھیاں تے کرم اے

پتوریاں دا استر اسے نہ ماتوان دا ای بھرم اے

وکھرا ای کڈھ لیا بندیاں نے دھرم اے

اکو جیہی سبھناں نے گھول پی لئی اے

سوچناں آں دنیا توں کہی وگ گئی اے

"ننگیاں گنڈاں"

کجھے ولاں وچ اڈچ پے نے کہیاں پیاں گنڈھاں
نہَواں نالوں ماس نکھیڑیا کر کر آڈیاں ونڈاں

خیری مہری وسدے رسدے پتہ نہیں کی ورتی
لہو لہو وِناں وچ ہوئی پھلاں ورگی دھرتی

بھائیاں نالوں بھائی اوڑک وکھرے ہوندے آئے
ایہہ کوئی ایڈی گل نہیں سی جس سیاپے پائے

اک تَونی تے جے سدا ای ماں جائے رل بہندے
کویں ایہہ کھلی دنیا وسدی کویں نگر ایہہ پیندے

باندر ساہن پنیر ونڈا دے جو لبھنا سی لبھا
سجّادیں کے ڈاہڈا او ہناں ماریا ساتوں کھبا

اج گڑھ لانے والے ہو گئے گڑ لا کے اک پاسے
اکناں چھویاں لشب کرایاں اکناں پھڑے گنڈاسے

بلھے شاہ فرید ہوراں جیہے جس دھرتی تے وسّے
نانک ورگیاں سنتاں جتھے راہ ملاپے دسے

اوتھے لُوتی لانے والیاں اج اج لوتی لائی
تانے پیٹے والیاں تنداں "توں توں" تویں سنائی

اپنی ہتھیں اپنے منہ تے مارن لگ پئے چنڈاں
بھائی بھائیاں نالوں رُسے ننگیاں ہوئیاں گنڈاں

ے تانے پیٹے اکو رہ وں، جدھر ویکھاں تر ئیں توں،

"انیندرے"

اکھاں وچوں نیندرساج کتھے ٹُر گئی اے

پلکاں نے جوین جڑ بہن دیاں سُوآں پالئیاں نے

لِھتیاں وی کتھوں ٹُر کے کتھے آ گیاں نے

تارے کیہڑے ویلے دے پئے اکھاں جھمکاندے نے

اک اک کر کے پئے گئی سوندے جاندے نے

ناں دیاں کوٹھیاں تے سب سُتے ہوئے نے

زندگی دا ڈا جویں سب جتے ہوئے نے

کھے بے فکرے پے مار دے گھر اڑے نے

ساڈے پلیٹیاں نے مورپے داہڑے نے

زندگی دی رات انجے کجھ لنگھ گئی اے

پتہ نہیں باقی جیہڑی ہے کیہو جہی اے

لنگھی ہوئی وچوں وی انیندرے ای یاد نے

اکھیاں دسے دیس جگراتے آباد نے

نیندراں تے پتہ نہیں کتھے ٹر گیاں نے

ساڈے بھاگیاں ابا سیاں ای پیاں نے

"لہور لہورے"

ادھی راتیں ایس ویلے ڈھا کِنّے مار ہی اے
اَہ کے بھانویں جنتے دا منڈا مر گیا اے
انج تے وچارا چنگا ہویا اے ہمیشہ واسطے
زندگی دے دکھاں توں کنارا کر گیا اے
روگ ایہ روگ کوئی جان والا نہیں سی
سوچیا آں ہن بڈھی ماں کی کرے گی
کیہڑی آس جیوے گی تے کیہڑے حال مرے گی

زندگی دے ڈھنگ وی مکایاں نہیں مکدے
کرماں دے مارے لوکاں کھوبے
آپ تے مکایاں نہیں سکدے

پنڈ سارا جاندا اے جیہڑے حال اوس نے
بڈھیپے وچ
جھنجال جال کے تے منڈے نوں پڑھایا سی
فیر کنے وختاں تے بھیکھاں دے نال اوہنوں نوکر کرایا سی
سہرے گانے بنھ کے
جدوں ڈولی لے کے آیا سی
کنے ایس جنتے نوں چا ارمان سن

بڈھی جیہی جند سی تے سدھراں جوان سن
پتہ نہیں سی پکیاں تے گڈے پلے جاندے نے
رحمتاں دے بدلاں چ کوٹھے ڈھے جاندے نے
اج پئی بیٹھ کے ستے روندی اے نصیباں نوں
خوشیاں نہ بچدیاں ڈھیاں غریباں نوں

مینوں ڈاہڈا یاد اے
سنے تو نہ لہور جدوں پُت کول گئی سی
چھوٹی گھر، عجیب گھر
ملکہ دا بت نلے داتا صاحب تکیا
اوہ کیہڑی تھاں سی

جیہڑی بھُلی رہی سی

نت ایہوا کار سی

منڈا بڑا ساؤ سی

بتری چوں کدھی ہوئی ہر گل منن نوں تیار سی

لہور لہور اے

نونہہ سس کول جدوں بہندا تے آہندا سی

اوہدا بڑا شکر اے — جے

پنڈ دیاں بھتیاں چوں ایتھے ٹر آئے آں

چلو کی ہویا بھانویں سوڑا ای مکان اے

نھیرا ذرا ہے — پر

بجلی دے بٹن وچ چاننے دی جان اے

بھادروں چ پتہ اے جو پنڈ حال ہندا اے
ہر کوئی پِت ہتھوں پنڈ اپیا کھوندا اے
ایتھے پکھے چلدے نے شان جیہی شان اے
ربّا تیرا شکر جھنے ایتھے لے آندا اے

تاہیں پتہ لگا جدوں
اک دن گھر آکے آہندا اے
اج میرا پنڈا کج ماندا اے
اوس دن منجی تے اجیہا پیا فیر نہیں اٹھیا
جھوٹھی ہوا جھوٹھے چاننے دا مٹھیا

واہگہ پار پردیسیندا اک سجن دے ناں

مڑ آج آئی یاد کسے دی

آئی یاد کسے دی

لوں لوں دے وچ دھائی یاد کسے دی

آئی یاد کسے دی

یاد کسے دی نہ اس دلے دی

ایسے راہواں ڈنگ ہوئی سی لنگ کسے دی

ایسے لنگھوں مڑ اج ترگئی

ڈبی ہوئی راس کسے دی
راس کسے وی یاد کسے دی

وچھڑے سجن جد یاد آون
اکھ وچ اتھرو پھیرے پاون
ہر اتھروں دے شیش محل وچ
دسن تانگھاں ڈکیاں ہوئیاں
قیداں کٹ کٹ تھکیاں ہوئیاں
اُدریوں پے ترلے لیندے
کاہلاں کردے سوڑے پیندے
اہناں کاہلاں سوڑاں میتھوں

اکھ جھمکن وچ

شیش محل پے ڈھیندے

سُبجیاں اکھیاں

رُبجیاں پلکاں

پلکاں دے وچ رَت دیاں ڈلکاں

بلدے ہاوے

ٹھنڈے ہوگے

اک کم ہوندے ہاڑ تے ساون

وچھڑے سجن جد یاد آون

مڑ اج آئی یاد کسے دی

آئی یاد کسے دی !!

"اِک خط"

کیہے تساں دل پکے کیتے کیہے تساں چت چائے

کدی نہ لئی جے وات اساڈی

نہ کوئی سکھ سنیہا

تساں ایہ جیب دا روزہ رکھیا دسو کیوں اجیہا

تسیں اساڈے من وچ وسو ایں نہ چیتے آئے

کیہے تساں دل پکے کیتے کیہے تساں چت چائے

ایہ چیتر دیاں کھلیاں رُتاں تے ایہ چین دیاں راتاں

کنی واری بہ بہ گٹھیاں کر کر گلاں باتاں

دل بھیڑے نوں اوہو سدھراج وی پئی ستاسئے

ایہہ مڑ فیر انہاں نوں ڈھونڈے جیہڑے وقت وہائے

کیہے تساں دل بچے کیتے کیہے تساں چت چلائے

کی ہن چوکھے پا بیٹھے او اپنے گل گلانویں

اوہ ویلک دیاں رُتاں لدیاں ڈھل گئے اوہ پرچھانویں

کس دی کنڈ اُتے آخر آئے تہیں پلانے

دنیا دے جنجالاں ولوں اسیں تشیں ہن آں سانویں

اپناں وی کی ہووے سجن سجن نوں بھل جاوے

دیس پرائے کی جا بیٹھے بن گئے آپ پرائے

کیہے تساں دل بچے کیتے کیہے تساں چت چلائے

"بھتہ"

وِٹیاں دے وچ کھلری ہوئی

نالیاں رُکن گے بیجی ہوئی

ڈنکاں کنک وکھاوے

وچ وچالے

رُت دی رانی سرہیوں

پیلے پیلے پھلاں تھلے پتر ساوے ساوے

کی دساں کیہی سوہنی لگے

کیڈی من نوں بھاوے

جیوں کوئی گِدّا پاوے

لَم سلمیاں پیلیاں دے وچ بھدھے پدھرے بنّے

مانگ کسے مٹیار دی پئی بھَوں بھَوں چھپیتے آوے

اوہ ویکھو خال راہے راہے سر تے بھتہ چا کے

کون پئی اے جاندی

لیندی چُپ پھیاں دی

من دے اپنے مہارے جیہے کسے جذبے دے وس ہو کے

جھٹ دا جھٹ ڈھلو کے

پیر اگاں نوں چاندی

نہ انج پینڈا اَکھوڑا ہووے نہ رُکھاوی نہ لگے

اس بھتے نے پچھنا ایں اجے کنیاں پیلیاں اگے

جتھے ایس وے دیور جیٹھ تے کونت نے گوڈی لگے

دھن شاوا دھن شاوا تیرے سُگھڑ سیلانیے جٹّے

تیرے جیون چاہے مینوں اوہناں توں ودھ بھاندے

جیہڑے سر تے بھتے چا کے

راہ دیاں جوہن جوہتاں کولوں اکھ بچا کے

ونج تنج کر دے جاندے

ہاں مُڑ انج اوہناں وچ رجھے

منزل تیک نہ پہنچے

"نزلہ"

سردِیاں لاہ کے

لاری دے وِچ بیٹھا ہویا

منڈی ساں پیا جاندا

لاںبھے کر کے بیٹھی ہوئی سی اِک مٹیار سوانی

چنگی بھلی ٹھلی

عمر اس دی ہیں کئی وساں

سروں ڈھلن دے آہراں وچ سی اس دی سخر جوانی
آکھن لگی

ایسے عمرے دِیرا تیرے والاں دا ایہ رُولا
شہراں نوں خوشبوئی نیلاں چوں پتہ نہیں کی لبھدا
ایسے کرکے عمروں پہلاں چٹا جھاٹا سبھ دا
میں کجھ جھیپ گیا پر اگوں گل ولانہیاں کہیا
"بھینے ایہ نزلے دیاں ماراں نے سر چڑھیاں ہوئیاں"
ہور میں آکھ وی کی سکدا اساں اَن ڈِٹھے انجاناں اگے
محرم نال تے دکھ سکھ کرداہر کوئی سوہنا لگے
اپنی گیوں لہائی کرداکیوں میں ہینا ہوندا

پھٹاں اتوں پچھے لاہ کے اوہدے اگے رونددا
آہندا ایں جیون دے تھل وچ بھمبل بھوسے کھاناں
سوہنی وانگوں شوہ دریائیں کچے گھڑے تراناں
جس ویلے ایہو چنتا غرضاں ٹردیاں جاون
ایہناں چنتاں وچ ای میریاں ہڈیاں کھردیاں جاون
ہڈیاں دی ایہ کھور ای آخر نزلہ بن بن وگے
کالے وال سرے دے ہوندے جاندے دھولے بگے

”گیت“

منڈا میرے ہان دا

مونھ چیت لگدا تے ناے خاندان دا

گلاں کرے سوہنیاں

کھیاں من موہنیاں

ہس ہس بولدا

نکے نکے بُلّاں وچوں رس پیا ڈوہلدا

ماۓ نی کی وساں ڈاہڈا مٹھڑا زبان دا

منڈا میرے ہان دا

نِہ ویں بھانڈے والا ملۓ

آپے واہے آپے کھلۓ

او تھے نہ اڑیکا کوئی سس تے نناں دا

منڈا میرے ہان دا

ماۓ مینوں چا اوہدی منگ اخوان دا

منڈا میرے ہان دا

منہ چست لگدا تے نالے خاندان دا

"جھوٹھیا جہان دیا"

جیبھ دیا کچیا

کیتا قول ہاریوا ای

میرا اگھ ماریوا ای

چھڈیا ای مینوں کسے پاسے وی نہ جان جوگا

کسے نہ جہان جوگا

ہان دیاں کڑیاں نوں موہنہ وکھالن جوگا

تیرے پچھے جھلیاں میں سب بدنامیاں

گھر دیاں جھڑکاں

اج مینوں پتہ لگا

دودھ دے بھلیکھے میں تاں پانی پی رڑکاں

جھوٹھیا جہان دیا

تیرے آکھے لگ کے میں

موہوں آپ بول کے تے ماپیاں دی منگ چھڈی

اوہناں دی میں جیبھ وڈھی

گھوڑی اتے چڑھ بیٹھوں شرم نہ آئی تینوں

ہن دسے جواب بیٹوں

ساڈے نالوں وڈا کوئی جھگا دی دکھ مھلّوں

نہ دیں بھانڈے دلوں اسیں کسے نالوں گھٹ نہیں ساں

اسیں کیہڑے حبٹ نہیں ساں

ٹھک کے تے چیڑوای

رب کولوں پائیں

شالا اگے آدی اپنے ای

جیہا سانوں پٹیوای

"دوہتیاں"

مُشر برہمن وید نہ جانن روگ اساڈے بُجھے
گُھیاں لگیاں ہوئیاں نوں کوئی لگیاں والا بُجھے
جس بے ترس نے اگے مینوں ایتھوں تیک پچایا
ہُٹھی مت والا دل ویکھو فیر اوسے ول ہُجے

چن چڑھے نہیں گُجے رہندے کدی لکدی ڈُٹھی نہ یاری
اُلٹے چار چوفیرے نُہ پئے جد کھڑ بیئی پھُل کیاری
ہتی کوں کھلے رہندے گہ نہ کر ابڈے پڑدے
رانجھے نال پرانا تیرا جانے خلقت ساری

"گاماں"

گامے دِلوں کئی واری تک کے تے سوچاں واں

ہاسے تے بُجھیڑے اوہدے کیہڑے کھوہ لیہہ گئے

کیہڑی جوہ رہ گئے

اوہ سدا اچھل ہار کھڑیا ای رہندا سی

ہس ہس ڈھڈیں پیڑاں پیندیاں اوہ جتھے جھبٹ بہندا سی

محفلاں دی جان سی

سجناں دا مان سی

گلاں انج کردا سی ٹھنڈ پا ویندا سی

دوستاں دے ساہیں ساہ لیندا سی

اج اوہنوں تک کے تے دل کنب جاندا اے

وناں وچ گاماں تے پچھانیاں نہ جاندا اے

ہسنے نوں اج وی اوہ مل کے تے ہسدا اے

اج پر ہاسا اوہدا آپے پیا دسدا اے

ایہہ کسے جھوں ہوئے پھُل والا ہاسا اے

اکھاں جنہاں وچ کدے زندگی دی جان سی

چمک جہی چمک سی تے مستیاں دی کان سی

ہن اوہ اجاڑ تے ویران بیابان نے

اکھاں نے کہ ہنجو بنیاں سدھراں دے کوئی گُستان نے

اج دیاں دھندیاں بچھیڑاں دی سنگھی نُوں نپہ دتا اے

کل دیاں فکراں نے

ہاسیاں دا لہو پی لیتا اے

فضاواں وچ رت وی اوہ پہلی جیہی ٹور نہیں

رنگ دے تھکینویاں دا شور جیہڑی ٹور نہیں

وختاں نے اج اوہنوں جوڑ پا لئے نے

اکو واری سر اتے بھار آ پئے نے

گاماں ہن گاماں نہیں ہن مزدور اے

ہن اوہ ولگاں دی نگری توں دور اے

ٹوکریاں ڈھویاں ہاسے آپ مک جاندے نے

کنڈ تے پلانے آ کے ٹیٹنے بھلاندے نے

ایہ اک گاماں ایس ورگے ہزاراں نے

کُنڈے پئے بتیاں تے کرے وغیاراں نے

سوچیاہاں زندگی دی ایہ کوئی شان نہیں

کم کچھوں وہیل بھلا منگے کیہڑی جان نہیں

کم کولوں دنیا تے کوئی نہیں نسدا

کماں دے سہارے جگ دسے پیا وسدا

کم نہیں کم جیہڑا ارت ای سرکا دے

کم کرن والیاں دا دھندا ای مُکا دے

آکھدے نے اوہی ویلا اک دن آونا ایں

کماں دا اصل جدوں انج نہیں پونا ایں

ہر ویلے جدوں کسے بیڑیا نہ رہنا اے

کسے ویلے سکھ دا وی ساہ لین بہنا اے

ڈِھڈاں دے جدوں اپنے وخت نہ ہون سے

زندگی دے مَیلے پتّلے جدوں لوک دھون سے

جدوں ایتھے نت نویں جوتر سے نہ رہن سے

ہالیاں دے ڈھنگے جھٹ دھوخ کدّھ لین سے

محفلاں دا ہونا اودوں گامیاں سنگار اے

اج اوہ وچارا بجانویں جانوں اوہ اندار اے

"امن لئی"

اسے اساں امن لئی بڑا کجھ کرنا ایں

اسے تساں کو دریا دے وچ کی تکیا

اسے اساں کئی تھانواں کو دریا بنانیاں

اسے اسیں کئی تھانویں لانیاں بجھانیاں

زہریاں دے طبق اسے کئی اساں ساڑنے

اسے اساں کئی ہیروشیمے نے اجاڑنے

اسے گھٹ اساں خورے کتیاں دا ابھرنا ایں

اسے اساں امن لئی بڑا کجھ کرنا ایں

ٹینکاں نال اسے اساں زہریاں نے واہنیاں

واہ کے تے فیر اجے کئیں سینّاں لانیاں

پانیاں دی تھاں لہو ناں نے پیانیاں

امن دیاں سوکھیاں نہ فصلاں اگانیاں

گوڈیاں دے وچ رنبہ کیئاں اتے دھرناایں

اجے اساں امن لئی بڑا کج کرناایں

جنگ دیاں ڈھولیاں توں سوڑیاں نہ پیاجے

اساں بڑے بولیاں توں سوڑیاں نہ پیاجے

بمب دیاں گولیاں توں سوڑیاں نہ پیاجے

کھنڈراں تے کھولیاں توں سوڑیاں نہ پیاجے

امن دیاں بیڑیاں نے ڈب کے ای ترناایں

اجے اساں امن لئی بڑا کج کرناایں !!

"پنڈے"

ہاڑ دے دہاڑے سنے تے تھلاں دی دوپہر اسے

ولٹے والے کِتے اک راہی پیا جاندا اسے

گرمی تے لُو بڑی باب پیے کر دے سنے

پیر جتھے دھردا اسے لُوسدے تے سڑ دے سنے

وَدھ کے ترامے نالوں زِمیں تپی ہوئی اسے

نیڑے نیڑے کتے کوئی رکھ نہیں وِسدا

اپنے تے اپنا پچھاواں نہیں وِسدا

او بھی سنگیاں اوہدے کولوں پشاں پشیاں رہندا اے

اوس ویلے ای اوہلے پیا لک بہندا اے

رب جانے کون اے تے کیہڑی تھاؤں آیا اے

کسے رنگپور دیاں کھیڑیاں نوں دھایا اے

یاں کوئی بتی وگیارہ پیا کڈھدا اے

ویلے سر پچھنے نوں پندھ پیا وڈھدا اے

خورے کیہڑے وختاں نوں ایس ویلے پھڑیا اے

ایہوا جیہے وچ جیہڑا اپنیڈیاں چ وڑیا اے

ڈوہنگا ذرا سوچئے تے اسی اوہدے نال دے

پنیڈیاں وسے وچ پئے عمراں نوں گالدے

پنیڈے جنہاں پتہ نہیں کدوں کدے مکنیں

کدوں جاکے وختاں دے مڑھکے نے سکنیں

خورے کدوں سکھاں والا کوٹ کتے وِسنا ایں

منزلاں نے خورے کدوں ساڈے اتے وسنا ایں

اجے تے نے ہتھوں دور دور پیاں ہوندیاں

پیراں دیاں چھالیاں نوں سولاں پیاں ٹوہندیاں

واٹاں نے اجے خورے کنیاں لمیریاں

اک کے تے گئیں ڈھاندے جاندے پے ڈھیریاں

"پانی بھرن پنہاریاں"

پانی بھرن پنہاریاں تے ونو ون گھڑے

بھر یا اس دا جانئیے جس دا توڑ چڑھے

اوہو اِج چھ کلی اوہو اکھوہ دا گھیر

اک بھنے اک بھر لئے ایہہ لیکھاں دا پھیر

لیکھاں دی سب کھیڈ ہے جدوں اپہ دیندے ہار

لکھاں سگھڑ سیانیاں بھنن اوہ وچکار

بگھنے گھٹ گھٹ بنھیاں تے نویں لیائیاں رنج

جدا بھجنا لکھیا اس دا جاندا بھج

اس دی ڈھاک اج سکھنی جس نے بھریا گل

اج اوہ مورکھ بن گئی کل جس نوں سی ول

تکیاں مان کریندیاں اساں گھلگے ہتھ بھڑے

پانی بھرن پنہاریاں تے وتو دن گھڑے

"کاں بولے"

اج کانگ بنیرے تے بولے

پئے بجھے کن وجدے نے

اکھیاں دے ویہڑے سجدے نے

دل وچ پئی پونی پھردی اے

ساہنوں تاہنگ اڈیک تے چڑھدی اے

اکھ یوہے وچ ای رہندی اے
پئی جھٹے جھٹے سُوہ لیندی اے

ایہ جند دے چندرے وجے نے
ہوٹھاں تے جندرے وجے نے

کی بار جے کوئی آ کھولے
اج کانگ بنیرے تے بولے

"کیوں بولے"

کیوں کاں بنیرے تے بولے

کوئی دسّے ایہہ کی آہندا اے

کیوں ہور کِتے نہ جاندا اے

پیا ایتویں کاں کاں کردا اے

سر جھوٹے دین ایہہ دھردا اے

نہیں اڈدا پیا اڈایاں وی

پیا بھلے راہے پایاں دی

اس ویہڑے کس نے آؤنا ایں

کس ایتھے پھیرا پاؤنا ایں

توں کانواں کاں کر کہہ گئے

پیا اینویں جی ترسانا ایں

نہ بہہ توں ایس بنیرے تے

کسے ہور دے کوٹھے بہہ جا کے

کہہ نیکی ایہہ اک میرے تے

کسے ہور نوں کہنیاں کہہ جا کے

میرا جی نمانا مڑ ڈولے

کیوں کانگ بنیرے تے بولے !

"مسافر"

تیرا پنڈا پوری توت دی تیری لغراں ورگی بانہہ!
تیرے بل نے پھل کر دیے تیرا جوبن ون دی چھاں
ایہہ چھانواں سدا نہ رہندیاں رہ جائیے پچھے ناں
اسی رب سببی گورئیے اج آ گئے ایس گراں

اساں جھٹ دو پہر گذار نی اساں بہتاں نہیں ٹھہراں
اساں ہنڈ نہ پانے جوگیاں اساں مل نہ بہنی تھاں
کس پچھے پا کے بیٹھنا ایہہ دنیا اک سراں
تیرے جوبن وانگوں گورئیے اسی کل مسافر ہاں!

"گوریا"

توں بلدا اکھیں نُوٹ لے تے ساہ لمیرے منگ
ہن دل کڈھ جیون جوگیا تے اینویں نہ پیا سنگ
ایہ دُھر دے لیکھ پنجابیاں کی اوہناں نال جنگ
تیرے لیکھاں دے نال گوریا دنیا دے لیکھیں رنگ

اوہ بلدا انڈے جانوں دے جیہڑے پھلیاں وچ بھون
جگ دا ہر ادنہاں دی گاوندا جیہڑے تاری بن کے بھون
گھر کچے ہو ہو جان پیئے پر ذرا نہ سوڑے یوہن
توں وچ شریکاں گوریا وگ اچی رکھ کے دھون

ایہناں پتیاں وچوں ملیا تیرے بھا دا سکا بھوہ
جٹ بھرے بھڑولے اپنے تے دانے لے جائے ڈھو
ایہ گل دراڈی جانو دی ایہہ گل نہ اڈیا چھوہ
اس گلے خلق خدا دی نت گبھ گھسنی ہو

کس دے مہین وچ وڑیوں گو ریا توں اوکھا لگنا پار
لکھ ضداں اڑیاں کر رہے تے اوڑک بیٹھے ہار
ایتھے نتھاں کھوپے چڑیاں تے گلھے کرن بیزار
توں وگ رضا جیوں خصم دی تے دم نہ اکا مار

ایہ گل نہیں جے بھانودی تاں اپنا آپ وکھا
اج اڑ جے بھن پنجالیاں تے نتھاں لے تڑا
جٹ فیر نہ نیڑے آونا جے لینی سو چھڑ کھا
اج دنیا دے وچ گوریا ڈاہڈے دے ول خدا

"چانݨیاں راتاں وچ"

چانݨیاں راتاں وچ آؤندا خیال اے

رب ساڈا ساڈے اتے بڑا ای دیال اے

چانݨے تے ٹھنڈ نوں نہ کوئی میل سکدا

اِک اِک کرکے اوہ اَنج ڈوہل ویندا اے

ٹھنڈے ٹھنڈے نور والا سوما کھول ویندا اے

وڈا وی نہال اے تے چھوٹا وی نہال اے

پکّے کچّے کوٹھیاں تے اُنجے نور وسدا

اچیاں چباریاں تے حسن طراں رسدا

بھکھیاں دے وہڑیاں توں ذرا نہیں سنگدا

ماڑیاں دے گھراں نوں وَلاکے نہیں لنگھدا

اپنیاں رشماں دا مل نہیں منگدا

جتھے جیہڑا جاوے اوتھے چن اوہدے نال اے

ہاڑھاں کدے زِویاں نوں سُنگھ کے نہ دسیاں

رِسیّاں دی پَیلی کولوں پراں نہیں نسّیاں

ڈاہڈیاں نے کھچ لیّاں پاپا   رسّیاں

اکوِ جیہاں سب دیاں اوہناں نے پیالیاں

سَون وِچ بھر دِتے ٹوئے ٹِبے کھالیاں

فصلاں اگائیاں مڑ پالاں وِیاں پا لیاں

وڈے وِچ منگیا نہ کسے توں رَوال اسے

کِرناں وی گیتیاں نہ ونڈاں کتے کانیاں

پُھلاں اتے وکھریاں نہیں مہریانیاں

مٹی نوں وی چمدیاں نور دیاں رانیاں

جس طراں چوہدری دے پنڈے نوں سُخاندیاں

اوسے طراں واہک نوں وی رنگھ نے پچاندیاں

تو لواں سلوک وا ہوا سبھناں دے نال اسے

رب نے وی زِدین تے ایہ سانجھی ای بنائی سی
کسے اک ٹابری دے ناں نہیں لائی سی
بندیاں نے کرلئی جویں جی آئی سی
اوس دا ازوال انج دنیا نے پایا اے
زندگی دے رُولیاں چ فرق نہیں آیا اے
اوہوا بوڑی کھوتی   اوہوا   رام دیال اے

ایہ میری ونڈ اے تے اوہ تیری ونڈ اے
میری تیری ونڈ اتوں پیا ہویا بھنڈ اے
اپنا ای موںھ اے تے اپنی ای چنڈ اے
چنڈاں مار مار موںھ کیتا پیا لال اے

اوہدے سانجھے وتیاں نوں سانجھیاں نہ جان دے

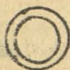
نعمتاں بے مُلیاں دا مُل پے پاہن دے

رج کھان دیہن دے نہ آپ رج کھان دے

بھانویں تھلے آون کندھ دوجیاں دی ڈھان دے

رُکنی سوہنی دنیا تے کیڈا بھیڑا حال اے

چانݨیاں راتاں وچ آوندا خیال اے !!

"ویرتوں کنجاہ دا ایں"

ویرہ توں کنجاہ دا ایں

تیرا ناں شریف اے

اگے ای ہیں آکھدی ساں لگدا تے اوہوا اے

اج کیہا نیک دہاڑا اے

رب نے بھرا میل دتا اے

منڈیا ایہ تک تیرا ماماں اے

مینوں توں سنجانیاں نہ ہووے دا

کدے نِکے ہوندے اسیں رل کے تے کھیڈ دے ساں

میرا ناں نیا متے دے

مہر نور دین دی میں دوہتری آں

ملدیاں دے ساک نے تے واہندیاں دے کھوہ نے

کدے ورہا ورہا اوتھے جا کے رہ آدی واسی

اج اوہناں تھانواں نوں وی ویکھنے نوں سہکدی آں

میرے اتوں پتہ ای جے ماسی ساڈے نال افسوس اے

ڈیرہ دس اہدے وچ میرا کی قصور سی ؟

نانکیاں نالوں مینوں اگے تھاں کیہڑی سی

ماپیاں دے اگے پرھیاں نہیں بولدیاں
وچے ہوئے شرماں دے جندرے نہ کھولدیاں
اوہناں نوں وی جمیاں توں اگے شے کیہڑی اے
اوہناں دا اوہ براکدے منگ نہیں سکدے
تھڑاں دے دھریاں چ تلہک اج پئی دا اے
اکھیاں پیونوں جدوں ہار دے گیاں سن
دکھاں دیاں ساڈے استے وائیں جھُل پیاں سن
نانکے وی کنی کھسکان لگ پے سن
تک کے تے
کھڑن دی تھانوہیں مرجھان لگ پے سن
اسی کچی آوی ساں تے اگ پئی بجھدی سی

اوس ویلے جدوں کوئی گل وی نہ سجھدی سی
ہر شے چھڈ گئی

ایس دے پیو میرے پیو دی بانہہ نپ لئی
مرن لگا ایس نوں زبان اوہ دے گیا
ٹھیک اے جے میرا اوہدا عمر وچ ہان نہیں
پر ویرا آپ توں سیانا ایں
جیہڑی دھی نوں ماپیاں دی کیتی دی پچھان نہیں
اوہ بھی انسان نہیں
میں تے لے کے بہہ گئی ساں ایس خیال نوں
چاغ لائی سوکن دے بلیتے ہوئے دُدھ شے ہنگال نوں
رب میرا صبر قبول کر لتا اے

ہینوں ایہ چن جیہا پت دے دتا اسے

لے فیر ہیں تے ہن ایتھے لہہ بہنا اسے

تھیں کی ہویا اج ایتھے لہہ بہو خاں

اک رات بھُلی ہوئی بھین وے وی کول چل رہو خاں

ہیچا جگ جیوندیاں دے میل نے

میرے ولوں سبھناں نوں بہت بہت پچھنا!

"بگلے تے مچھیاں"

دن کیسے جا گو بیٹی نار تٹیار دانگ

کالے کالے بدلی دے وپٹے وچوں تک کے

ٹھنڈی ٹھنڈی وا دیاں لوریاں چ آ کے

مڑ لمی تانننے دے آہراں وچ پیا سی

ہاڑ دی اخیر سی تے سونی والا انگ لگ رہیا سی

بدل انج ٹلے دلوں اٹھ پیا گجدا

جویں بابا نانک کو لوں

رانجھا جوگ لے کے تے نادر وجاوندا آوے

پنڈوں مگھیرا انیویں پھر دیاں ٹردیاں

میں جدوں سیم والے چھپڑ تے پجیا

بگلے کی تکناں جے انت شمار نہیں

کالے کالے بدلاں دے اگے پچھے اُڈدے

چٹے چٹے کھنباں نال کِڈے سوہنے لگدے

پولی پیریں وا پچھی پانیاں نوں لنگھدی

بنے اتے اگیاں بروٹیاں نوں سنگھدی

مچھیاں تلاں وچوں اوسدی اُمید تے

اینج اتاں آوندیاں ساہ پیاں لیندیاں

چک وچوں ہون جویں ناراں پیاں وہندیاں

رجّے ہوئے پنڈ دے منڈیکے وانگ بگلے

سدھراں ان بھول جیہاں مچھیاں نوں تاڑدے

کدے ایس ونڈے کدے اوس پے جاؤندے نے

آدمی خیال دی ٹیاٹمں اے
سوچ دی مہار کسے ہور پاسے مڑگئی
کیہی راس ہاریے نے راس رچائی اے
اپنا ای بکرا تے آپ قصائی اے
پانیاں نوں آپ کرھے سیم بناندا اے
فیر ایس سیم وچ مچھیاں تراندا اے
ایس طراں بگلے نوں رزق اپڑاندا اے
بگلے دی تیرے نے تے مچھیاں دی تیریاں
گلاّں نے ایہ ربّا ساڈی سمجھ توں اچیریاں

"تیرا پنڈ"

اج اوس پنڈ دے میں کولوں لنگھ چلیاں
جھتوں کدے ہلنے تے دل نہیں سی کردا
جھتے مینوں نت پیار ہندا کوئی کم سی
کم کی سی — سچی گل اے جھتے تیرا دم سی
تیرے دم نال پنڈ ج والی تھاں سی
کیڈا سوہنا ناں سی

اوہدا ناں سندیاں ای جان پے جاندی سی
ویڈا اوہدی اکھیاں نوں ٹھنڈ اپڑاندی سی

دوروں رکھ تک کے تھکیندے لہ جاندے سن

بانہیں مار مار گئے اوہ انج پے بلاندے سن

سورگ دا سواد آوے جنہاں ہیٹھ کھیلیاں

اج اوہناں رکھاں دے میں کولوں لنگھ چلیاں

اج میرے پیراں نوں نہ کجھ کوئی ہوندی اے

پنڈ ولوں آئی دا پنڈے نوں نہ پوہندی اے

کسے دیاں چاہواں میرا راہ نہیں ڈکیا

کوٹھے اتے چڑھ کے تے کسے نہیں تکیا

گگراں دے اوہلے ہو گئے سب توں اکلیاں

اج انج پنڈ دے میں کولوں لنگھ چلیاں

جویں کوئی کسے گستان کولوں لنگھدا اے!

"تینوں یاد کراں"

کلیاں میں بہہ کے لواں نت تیرا ناں
تینوں یاد کراں
ٹھنڈی ٹھنڈی فجر دی واجدوں وگدی
رات دی تریل وچ بھجی ہوئی لگدی

چن نماں ہو جاوے

پھکی پے جاوے جدوں تاریاں دی چھاں

کلیاں میں بہہ کے لواں نت تیرا ناں

تینوں یاد کراں

کسے نوں نہ دسیا میں تینوں وی نہ دسیا

جیہڑیاں میں کھوبیاں تے جلھناں چ پھسیا

تیری ابرہ واہتے

ہوٹھاں اتے آئیاں ہوئیاں گلّاں پرتاں

کلیاں میں بہہ کے لواں نت تیرا ناں

تینوں یاد کراں

اج تائیں دل دے وی نال نہیں کیتیاں

جو جو پیاں بیتیاں

گھٹ گھٹ رکھیاں تے وچو وچ پیتیاں

حوصلہ نہ پیندا اے سجے کسے نوں سناں

کلیاں میں بہ کے لواں نت تیرا ناں

تینوں یاد کراں

سوڑ کھا کے کدے ہو گئے ڈاہڈا مجبور ہیں

کیتا اسے تے اپناں پیا کیتا اے ضرور ہیں

اوہلے اکو انجے ہو کے سبھناں توں دور ہیں

کاغذاں تے ناں تیرا لکھ کے تے چم لاں

کلیاں میں بہ کے لواں نت تیرا ناں

تینوں یاد کراں

رب بناں کدکسے دل دیاں بجھیاں
بجھے مڑ کویں کوئی میریاں ایہ گجھیاں
رو رو جدی یاد وچ اکھیاں نے سُجیاں
سمجھ نہ آوے اوہنوں لگن جتاں
گلیاں ہیں بہ کے لواں نت تیرا ناں
تینوں یاد کراں !!

"بُخت نہ وکدے مُل وے"

رنگا رنگ نے کپاہ دے پھُل وے

رکھ دے بخت نہ وکدے مل وے

لیندے ای خرید نہیں تاں جی وے ہانیا

کرِیے تے کرِیے کی وے ہانیا

اچی کرن نہ دیندے نے سی وے ہانیا

ہنجو چندرے نے پیندے ڈلھ وے

ہتھ اپنے چ اپنی ڈور نہیں
جدے ہتھ وچ اس تے زور نہیں
لکھی دُھردی تے ہوندی ہور نہیں
لکھ ہفئے پے گھل گھل وے

مٹی ڈھوئی کسے چک پھیرے
کسے وگ سیالاں دے بھیڑے
جدوں بخت نہ ہون چنگیرے
راہ پیلیاں جاندیاں بھل وے
کرے بخت نہ وِکدے ٹل وے!!

"کنجاہ دا شریف"

مردم شماری کمیشن جے پاکستانیاں دے ناواں تے عمراں دی فہرست تیار کرے تاں پتہ لگے گا کہ پچھلے تریہہ سالاں وچ ماپیاں نے اپنے پتراں دے جیہڑے ناں رکھے نے اونہاں وچ شریف بہت گھٹ نے بلکہ نہ ہون دے برابر نیں جے کسے تریہہ سالاں توں گھٹ عمر دے منڈے دا ناں محمد شریف ہووے گا تاں اوہ کسے پنڈ دے کچے کوٹھے وچ کسے بڈھی دائی نے جمایا ہووے گا۔ ہولی فیملی، گنگا رام یا میو ہسپتال دے پرائیویٹ وارڈاں وچ کوئی شریف نہیں جمیا ہووے گا۔

میں شریفاں دے ایس گھاٹے دیاں دو وجہاں سوچ سکیاں۔ پہلی وجہ تاں ایہہ ہو سکدی اے کہ ماپیاں دا خیال اے کہ ناں بچے دی زندگی تے اثر کردا اے تے شریف ناں دا بچہ بہت شریف ہووے گا تے شریفاں نال دنیا جو سلوک کردی اے اوہ کوئی ماں یا پیو اپنے بچے نال ہوندیاں ویکھ نہیں سکدا۔

دوجی وجہ ایہہ وے کہ ویکھن وچ آگیا اے کہ محمد شریف ناں دے بچے یا جوان جدوں پڑھ لکھ کے شہراں وچ اپڑدے نے تے شریف نہیں رہندے۔ سگوں نسیم حجازی بن جاندے نے۔ شاد امرتسری اکھواندے نیں۔ مشتاق اسلام آبادی دے ناں نال بلائے جاندے نے۔ ثمر جالندھری مشہور ہوندے نیں۔

محمد شریف کنجاہی پڑھ لکھ کے ستے دو واری ایم کر کے وی شریف کنجاہی ای رہیا ایم ایس کنجاہی تک نہیں بنیا۔ ایہدیاں وی دو وجہاں نیں۔ پہلی وجہ شریف تے دوجی کنجاہی۔

محمد شریف نوں اپنے بے جی نال بڑا پیار سی۔ اوہنے اپنے بے جی دا آکھیا کدے نہیں موڑیا سی۔ تے محمد شریف وی اوہدے بے جی دا آکھیا سی۔ ایس آکھے نوں کس طرح موڑدا تے کیوں موڑدا۔ اپنے بے جی دے موہنوں نکلے ہوئے ناں نال اوہنے پیار کیتا۔ ایس ناں دی لج نوں پالیا تے اپنی ذات دا اک اٹوٹ حصہ بنا لیا۔

محمد شریف اپنے بزرگاں دا سعودی عرب نال رشتہ جوڑ کے شریف حجازی، شریف مدنی یا شریف مکی وی بن سکدا سی۔ ضلع گجرات دی رعایت نال گجراتی وی ہو سکدا سی۔ پر اوہ کنجاہ دا سی۔ ایس پاروں غنیمت کنجاہی وانگوں کنجاہی ای رہیا۔ غنیمت کنجاہی تاں فارسی دے شاعر تے عالم سن۔ اک روائت اے کہ جے اوہناں نوں دھموڑی دا ڈنگ پنجابی زبان وچ گاہل کڈھن تے مجبور نہ کردا تے ایرانیاں نے اوہناں نوں ایرانی من لینا سی۔ پر شریف کنجاہی نوں پنجابی زبان وچ شعر کہن تے کسے دھموڑی دے ڈنگ نے مجبور نہیں سی کیتا کنجاہ نے مجبور کیتا سی۔ جتھے ماواں اپنے بچیاں نوں پنجابی زبان وچ لوری دیندیاں نیں تے دھیاں اپنے پیو دے جنازے تے پنجابی زبان وچ وین کردیاں نیں۔ ایران دا شہری بن دا شوق ہووے یا پرشین آئل کمپنی وچ نوکری کرنی ہووے تے وکھری گل اے پر جے شاعری کرنی ہووے تے تاں اوہ صرف جذبے دی زبان وچ ہو سکدی اے۔ اوہ جذبہ جیہڑا لوری دے بولاں وچ نیندر گھول دیندا اے تے وین دیاں چیکاں دے راہیں کلیجے نوں رگ بھردا اے۔ لوری

تے ویں توں اچی کیہڑی شاعری ہووے گی۔

مینوں پنجابی شاعر شریف کنجاہی دی شخصیت دے بارے مضمون پڑھن دی دعوت دتی گئی۔ اسی پرمیں سوچ رہیاں جے کسے نوں پنجابی شاعر من لیا جائے تے فیر اوہدی شخصیت تے شاعری نوں نکھیڑیا کیویں جا سکدا اے۔ شریف کنجاہی دی شخصیت تے شاعری دی کھپایوں آپس وچ گڈمڈ ہو گئی کہ پچھے صرف شریف کنجاہی ای رہ گیا اے۔ جیہڑا شاعر اے پر شخصیت نہیں بنا سکیا۔ پرانے سیانے کہندے سن شخصیت شرافت نال بندی اے۔ نویں سیانے کہندے نے شخصیت سکینڈلاں نال بندی اے۔ شریف کنجاہی دی زندگی وچ کوئی سکینڈل نہیں۔ شخصیت کتھوں آوے گی۔

بادشاہواں دے زمانے وچ جدوں بادشاہی دے مرکز صرف بادشاہواں دے آباد کیتے ہوئے شہر ہوندے سن حکومتاں دے۔ سارے سکھ اوہناں شہراں دیاں چاردیواریاں دے وچ کٹھے کر دتے جاندے سن۔ تے پنڈاں تھاواں نال صرف مالیہ وصول کرن لئی تعلق رکھیا جاندا سی۔ اوہناں دا تعلق شہراں نال اوناں ای ہندا سی جناں کسے آقا دا غلام نال ہوندا اے۔ شہریاں تے پنڈاں والیاں دا ایہہ تعلق انگریزاں دے زمانے وچ وی قائم رہیا تے اج وی کسے نہ کسے صورت وچ قائم اے۔ نویں پنجابی ادب دی وی ایہو حالت اے۔ جویں اردو شاعراں نے کالج دے منڈیاں نوں اپنا قاری سمجھیا۔ اج ای پنجابی شاعراں نے سمجھیا کہ سانوں داد دین والے پنڈاں وچ بیٹھے ہوئے نے۔ بس ہو دیاں پھلاں، ترنجناں، الھڑ مٹیاراں، چھیلن چھوت تے ماہیے، ڈھولے داد کر کے

اسی دا وی صورت وچ پنڈاں تھانواں توں مالیہ وصول کر سکنے آں۔ ہیر تہہ جے ہو یا کی؟
باقی صدیقی گل لال پیلا ہو گیا۔ کہن لگا۔ منو! بھائی توں بکواس کرنا ایں۔ لوک گیت سب
بکواس نہیں۔ لوک کہانیاں سب فضول نہیں۔ اپنے پنڈ دی اک مثال نے باقی صدیقی نوں
دسیا کہ گل تساں ریڈیو توں جیہڑا گیت گوایا سی مدت ہوئی اوس پنڈ دیاں کڑیاں
اوہ بھل گیاں ہویاں۔ شادی دیاہ دے جیہڑے گیت تساں سنائے نیں اوہ شائد
انڈونیشیا دے پنڈاں وچ گائے جاندے ہون گے۔ اسی تاں دیا ہواں تے فلمی
قوالیاں گاوندیاں آں۔ تے نالے ہور گل وی تہانوں دس دیاں۔ پنڈ دیاں کڑیاں
دیہاتی پروگرام نہیں سندیاں۔ جے اوہناں دے ویاہ شہراں وچ ہوئے تاں فیر
خورے کدی کدی سن لیا کرن۔ باقی صدیقی دیاں اکھاں وچ اتھرو آ گئے تے کہن
لگا "میں ریڈیو دی نوکری چھڈ دیاں گا۔"
پریں سوچیدا آں باقی صدیقی ریڈیو دی نوکری چھڈ کے کی کرے گا۔ اپنی
بھنویں واسطے کھڈونے خریدن لئی اوہنوں نوکری کرنی پے گی تے ریڈیو سنن والیاں
نوں کھڈونے کھڈانے پین گے۔ باقی صدیقی ہن سمجھیا اے یر شریف کنجاہی نوں شروع
توں پتہ سی کہ اوہدے شعر صرف اوہ زنانی سمجھ سکدی اے۔ جیہڑی پچھدی سلے
ویر توں کنجاہ دا ایں؟
تیرا ناں شریف اے؟
شہراں تے پنڈاں دا بادشاہ اں تے رعایا والا پراتا تعلق صرف بنیادی جمہوری

نظام تروڑ سکدا اے۔ پر پولیس ذہنیت دی افسر شاہی ایس نظام نوں کامیاب نہیں ہون دے گی
پروفیسر اشفاق علی خاں دا اجہناں نوں پاکستانی دانشوراں دا سٹیل پلانٹ وی کہندے نے
ایہو خیال اے کہ ملک دا ایجنٹ طبقہ ساریاں خرابیاں دی جڑھ اے۔ ایہ وکھری گل اے کہ پنڈی
دی اک محفل وچ افسر شاہی نظام دیاں خرابیاں بیان کرن توں ادھ گھنٹہ مگروں اوہناں شریف
کنجاہی ہوراں بارے اپنے اک شاگرد نوں دسیا کہ بھئی ٹھیک اے۔ شریف بڑا شریف آدمی اے
بڑا چنگا استاد اے۔ بڑا قابل وی اے پر اوہنوں ماڈرن رہن سہن دا پتہ نہیں۔ نہ ہووے ایس
گل دا پتہ ضرور ہووے گا کہ فی البدیہہ تقریراں کرن والیاں کول موضوع دے حق وچ وی
سوہنیاں دلیلاں ہندیاں نے۔ جنیاں موضوع دے خلاف۔ تے سٹیل پلانٹ لال دا سلے
بڑے سرملے دی لوڑ ہوندی اے۔ اوہنوں پتہ اے کہ دیسی کپڑے پان نال شخصیت
بندی نہیں خراب ہوندی اے۔ تے شخصیت بنا کے دیسی کپڑے پان نال شخصیت
ودھدی اے۔ شریف کنجاہی شریف تے سادہ ضرور اے نالائق نہیں۔

نالائق توں مینوں منظور عارف دی بچی یاد آ گئی اے۔

استانی بچیاں نوں اپنے والدین دا تعارف کران دا سبق دے چکی تے اوہنے ہر بچی
نوں واری واری اپنے والد اتعارف کران دی دعوت دتی۔ منظور عارف دی بچی دی واری آئی تے
اوہنے کہیا۔ میرے والد دا ناں شیخ منظور الٰہی عارف اے۔ اوہ راولپنڈی چیمبر آف کامرس
دے سیکرٹری تے اردو دے بڑے مشہور شاعر نیں۔ فیر تھوڑی دیر بعد بولی "پنجابی وچ وی شاعری
کر دے نیں۔ پر اوہدے وچ ذرا نالائق نیں۔"

بچی نے اپنے باپ دی قابلیت دا اندازہ اوہدی مشہوری توں لایا۔ساڈے اج دے ادب دا قاری وی ایہو کجھ کردا اے۔میں جدوں سکولے پڑھدا ساں تے میرا خیال سی کہ جیہڑے منڈے دا بستہ ساریاں کولوں بھارا ہووے گا۔اوہ ساریاں کولوں قابل تے لائق ہووے گا۔میرا بستہ ساریاں منڈیاں کولوں وڈا تے بھارا ہندا سی۔اوہدے وچ ادب لطیف،ساقی تے نیرنگ خیال دے سالنامے بھر لیندا ساں۔بھارا بستہ چک چک کے نہ میں قابل ہویا نہ صحت بنی۔صرف ایہ ڈر رہ گیا کہ جماعتی منڈے ماسٹر یا والد صاحب بستہ کھول کے نہ ویکھ لین۔ایہ ڈر مینوں اج وی اے

عارف دی بچی نے پنجابی ادب دا بستہ ہولا ویکھیا تاں سمجھیا کہ پنجابی لکھن والے نالائق نیں۔ایہدے مقابلے وچ اردو رسالیاں والی الماری رنگ برنگیاں جلداں نال سجی ہوئی اے۔اوہدے والد دی جیہڑے اردو رسالے وچ نظم چھپدی اے اوہدی جلد کرا لیندے نیں۔سنے امروز، پنجابی ادب تے پنجدریا وچ چھپیاں ہوئیاں پنجابی نظماں بلیڈ نال کٹ کے کوٹ دے بوجھے وچ پا چھڈدے نے۔اکثر نظماں کوٹ دے نال ڈرائی کلین ہو جاندیاں نیں۔

شریف کنجاہی کہندا اے کہ ہن میرے کولوں پنجابی نظم لکھن نہیں ہوندی۔باقی صدیقی کہندا اے۔میں پنجابی فیچر لکھنے بند کر دتے نیں۔منظور عارف کہندا اے کہ میری بچی مینوں نالائق سمجھدی اے تے پڑھن والے رکھ لائی سمجھن گے۔فتح محمد ملک کہندا اے۔میں محکمہ تعلیم دی ملازمت توں استعفیٰ دے دیاں گا۔شفقت تنویر مرزا کہندا اے۔کر نتی سارے نکے تے بزدل اوہ۔میں سوچیا کہ شریف کنجاہی،باقی صدیقی،منظور عارف،فتح محمد ملک تے

شفقت، تنویر بخاری دے مسئلے پنجابی ادب دے مسئلے نے۔ اک دہاڑے فتح محمد ملک رو پیا

تے کہن لگا۔ ایچ بی اے دے اک طالب علم نے میرے کولوں پچھیا۔

"سر! تسی ہر ویلے کجھ نہ کجھ پڑھدے رہندے او تے سی ایس پی دے مقابلے وچ

کدوں بیٹھو گے۔ کدرے اوور ایج نہ ہو جاؤ۔"

فتح محمد آکھنا اے کہ میں جدوں اوہنوں دسیا کہ مینوں سی ایس پی بنن دا کوئی

چا نہیں۔ تے اوہ بڑا حیران ہویا تے ایج ویکھن لگا جس طرح کسے پاگل نوں ویکھ رہیا ہووے

تے ساری عمر ٹیچر ای رہو گے؟ کمال اے سر"

فتح محمد ملک نے میرے کولوں پچھیا۔ "میں ہن منڈیاں نوں کس طرح پڑھاواں؟"

میں کہیا جس طرح شریف کنجاہی پڑھا رہیا اے۔

میں وی شریف کنجاہی کولوں پڑھیا آں۔ صرف اک دہاڑے۔

پبلک ہائی سکول شادیوال دی گل اے۔ میں ہیڈ ماسٹر شریف کنجاہی دے کمرے

وچ بیٹھا اوہناں نال مقدمہ شعر شاعری تے گل کر رہیا ساں کہ نماز پڑھن دی گھنٹی وجی

سارے منڈے تے ماسٹر تے ہیڈ ماسٹر دے نماز پڑھن چلے گئے۔ میں کلا دفتر وچ بیٹھا

رہ گیا۔ نماز توں واپس آکے شریف کنجاہی نے مینوں نماز نہ پڑھن تے بڑی سخت

ڈانٹ دتی تے اک بڑا لمبا لیکچر سنایا۔ ایہہ لیکچر مینوں بعد وچ کدرے کدرے تالسٹائی

دے ناولاں وچ پڑھن دا موقع ملیا۔ شریف کنجاہی دی ایس تقریر نے میرے ذہن تے دل

وچ مذہب دا اک خاص تصور قائم کیتا۔ جیہڑا اج وی موجود اے۔ ایہہ مذہب فی البدیہہ

تقریراں کرن والے دانش وراں دے مذہب توں اُکا الٹ دے الٹ۔ شریف کنجاہی دا

مذہب جھڑا غلط اصولاں تے صلح نہیں کر سکدا۔ ایکن لاہ کے کوٹ کیوں پاواں۔ ذاتی مقصد

لئی اعلیٰ آفاقی اصولاں نوں کیوں قربان کراں۔ پنجابی دی نالائقی چھڈ کے انگریزی دی لیاقت

ثابت کیوں کراں۔ جے میں پنجابی آں تے فارسی بول کے ایرانی کیویں بن جاواں گا۔

پنجابی زبان دے لکھن والے بہت سارے ادیب فرانسیسی ڈرامہ نگار پانیول

دے سکول ماسٹر ٹوپاز وانگوں اپنی نکی نکی کھنگ دے رہیں ایس دھوکے باز دنیا وچ

اپنی موجودگی دی معافی منگدے پھردے نیں۔ شریف کنجاہی اپنے وجود توں شرمسار یا

معذرت خواہ نہیں۔ سگوں بڑے اعتماد نال زندہ اے تے کسے نہ کسے صورت

اپنی زندگی دا ثبوت دیندا رہے گا۔

کدی میں شریف کنجاہی دے نال تن تن چار چار گھنٹے بیٹھا گلاں کر دا ہنداساں

تے گلاں مکدیاں نہیں سن پر راولپنڈی وچ پنج سال رہن توں بعد ہن میں شریف کنجاہی

کول زیادہ چر نہیں بہہ سکدا۔ مینوں اوہدی سادگی تے شرافت کولوں ڈر لگدا اے

اوہدی بے تکلف تے کھلی ڈلی گل کولوں خوف آوندا اے۔ اوہدی اچکن میرے

سوٹ دا مذاق اڈاوندی تے میری خود اعتمادی ہولی ہولی کھنگن لگ پیندی اے۔

سچے میں کہندا آں شریف کنجاہی نوں۔ ماڈرن لونگ دا پتہ نہیں تے لوکی سمجھدے نے

شائد پورے پنجابی ادب نوں ماڈرن لونگ دا پتہ ہوندا تے سی ایس پی دے مقابلے

وچ نہ بیٹھدی۔

شروع وچ ایہہ کدھرے دسیا سی کہ شریف کنجاہی نے اپنے بے جی دا آکھیا کدی

نہیں موڑیا سی۔ ایہہ میرے کولوں غلطی ہوئی۔ اصل وچ شریف کنجاہی نے اپنے بے جی

دا اک آکھا موڑیا سی۔ تے پہلی بیوی دی موجودگی وچ دوجا ویاہ کرن توں انکار کر دتا سی

بے جی کہندے سن کہ محمد شریف دا کوئی پتر نہ جمیا تے خاندان دا ناں باقی نہیں رہوے گا

شریف کنجاہی کہیا۔ خاندان میری بچی خالدہ دے بچیاں دی صورت وچ باقی رہے گا

اج خالدہ اپنے نامور والد دی اینی عزت کردی اے جنی شاید ای کوئی دھی اپنے پیو

دی کردی ہووے۔ تے شریف خالدہ دیاں بچیاں وچ بیٹھا بالکل اک بچہ لگدا اے

شریف دا کوئی دشمن نہیں۔ ہر بندہ پہلی ملاقات وچ اوہدا دوست بن جاندا اے

ہر شاگرد اوہدی عزت کردا اے۔ صرف اوہ چور اوہدے کولوں ڈردا اے۔ جنہوں

میں اپنی خود اعتمادی کہناں آں۔ ایس خود اعتمادی دا ناں جے محمد شریف ہوندا میں

اوہنوں منو بھائی دے وچ بدل دیندا۔

منو بھائی

(پنجابی گروپ لاہور وچ پڑھیا گیا)

شریف کنجاہی ہوراں دی شاعری سادہ ، صاف تے رس بھری اے۔ بول صاف تے سدھے نے۔ لفظ اینے سادہ نیں جسطرح دو بندے آپو وچ گلاں کر رہے ہون۔ اینہاں نے ایڈیاں اڈاریاں نہیں ماریاں۔ سارے کلام وچ کدھرے شاعرانہ مبالغے کولوں کم نہیں لیا۔ شعراں وچ مشکل تشبیہاں ، استعارے تے نہ سمجھی جان والی کوئی گل نہیں۔ کدھرے ساقی شراب ساغر تے صراحی دا ذکر نہیں۔ پیار دی گل اک نغمے دے روپ کردے نیں۔ کدھرے کوئی تھرتھل لیاون والا طوفان نہیں۔ ہجر تے وصال دے قصے نہیں۔ انتظار دیاں گھڑیاں نہیں۔ سب دھیان دے پیوتے سب بھیناں دے بھرا معلوم ہوندے نیں۔ انہاں دی شاعری دے رکھ دیاں جڑاں دیس پنجاب دی مٹی وچ ڈوہنگیاں گیاں ہویاں نے۔

— رشیدہ سلیم سیمیں

ادارہ اشاعت ادب ، گجرات